

12. Sidor T., Sport i rekreacja ruchowa jako czynnik profilaktyki resocjalizacyjnej, [in:] Profilaktyka i resocjalizacja, ed. F. Kozaczuk, B. Urban, Rzeszów 2001.
13. Stasiak S., Rola krajoznawstwa i turystyki w życiu osób z niepełnosprawnością, Warsaw 2008.
14. Winiarski R., Rekreacja i czas wolny, Warsaw 2001.
15. Woynarowska B., Edukacja zdrowotna, Warsaw 2007.
16. Woynarowska B., Edukacja zdrowotna i promocja zdrowia w szkole, Warsaw 2006.
17. <http://treningantystresowy.pl/terapia-smiechem> [2014.09.01].

У житті кожної людини дозволя вiдiграє важливу роль i виконує багато функцiй. Форми проведення вiльного часу досить диференцiйованi, однак найцiннiшим для людини є активне проведення дозволя. Активний вiдпочинок та фiзична рекреацiя дозволяє регенерувати фiзичнi i психiчнi сили, а також розвивати здiбностi, зацiкавленостi i набувати суспiльнi вмiння. У статтi зосереджено увагу на оздоровчiй ролi дозволя, тобто на профiлактичнiй, терапевтичнiй i компенсацiйнiй функцiях.

Ключовi слова: дозволя, здоров'я, оздоровча функцiя, форми проведення вiльного часу, фiзична рекреацiя, виховний i суспiльний аспект, сiм'я, школа, група ровесникiв.

Отримано: 29.10.2014

УДК 37.013:007:659.3

Ryszard Pęczkowski

KOMUNIKATY MEDIALNE W ŚWIETLE TEORII OPTIMALNEGO ZNAKU

Spośród wielu problemów, przed którymi stoi współczesna szkoła, do najważniejszych i jednocześnie najbardziej złożonych należą zagadnienia dotyczące roli i miejsca mediów w procesie kształcenia. Złożoność tej problematyki determinowana jest kilkoma czynnikami, wśród których do najistotniejszych zaliczam: tempo rozwoju samych mediów; nieprzewidywalność, w dłuższej perspektywie czasowej, kierunku i zakresu rozwoju mediów oraz interdyscyplinarność problematyki.

Słowa kluczowe: media, komunikowanie, komunikaty medialne, proces kształcenia, współczesna szkoła, działania edukacyjne.

Media obecne we wszystkich dziedzinach życia społecznego są zjawiskiem, które, nawet gdybyśmy mieli taki zamiar, nie sposób zatrzymać. Stały się one nie tylko naturalnym elementem środowiska człowieka, narzędziem jego pracy intelektualnej i zawodowej, czynnikiem likwidującym bariery czasu i przestrzeni, ale również istotnym czynnikiem kształtującym system wartości i postaw współczesnego człowieka. T. Goban-Klas stwierdza, iż media stały się jednym z najważniejszych instrumentów władzy społecznej, narzędziem zarządzania i kontroli społecznej, pobudzania innowacyjności, środkiem transmisji i źródłem informacji niezbędnych do funkcjonowania instytucji publicznych. Stanowią forum, na którym prezentowane i rozważane są sprawy życia społecznego, są kluczem do sławy i zdobycia pozy-

cji osoby publicznie znanej. Media stały się dominującym czynnikiem definiującym i kształtującym rzeczywistość, tworzą, gromadzą i przedstawiają wartości kulturowe i społeczne, określają kryteria tego, co jest moralne, co odbiega od standardów zachowań w wymiarze społecznym i normatywnym. Są wreszcie najpowszechniejszą formą spędzania wolnego czasu i źródłem rozrywki¹. Tym, co wnoszą media do współczesnego życia jest nade wszystko zaproszenie człowieka do tworzenia oraz do interakcji opartych na wykorzystaniu różnorodnych zadań realizacyjnych. Media to nieograniczone możliwości bycia twórczym².

Media to także potencjalne źródło zagrożeń. Nadmierne epatowanie patologii społecznej i przemocy, upowszechnianie i utrwalanie konsumpcyjnego stylu życia, pogłębiające się procesy dekulturyzacji, będące skutkiem procesów globalizacji życia gospodarczego, społecznego i kulturowego – to tylko niektóre obszary zagrożeń wynikające z rozwoju mediów. Podstawowym jednak zagrożeniem dla rozwoju człowieka są nieograniczone zasoby informacyjne mediów, gdzie obok informacji wartościowych i użytecznych, coraz więcej i coraz częściej pojawia się informacji niepełnych, niedokładnych, a niekiedy wręcz fałszywych. Ten rodzaj informacji jest groźniejszy dla rozwoju osobowości młodego pokolenia, niż brak informacji. Stwarzają one bowiem złudzenie wystarczalności i sprzyjają kształtowaniu fałszywych postaw pewności³.

Media niosą ze sobą wiele możliwości rozwoju, ale jak słusznie zauważa N. Postman, nowa technologia jest zawsze zarówno błogosławieństwem, jak i ciężarem, bowiem jednocześnie wzbogaca i zużywa nasze życie⁴. Dlatego też należy czerpać z mediów to, co w nich najlepsze, w sposób pełny wykorzystywać możliwości mediów dla rozwoju jednostek i społeczeństw. Należy równocześnie przeciwdziałać zagrożeniom poprzez przygotowanie człowieka do funkcjonowania w świecie mediów, świecie ogromnych możliwości i jednocześnie pełnym spreczności.

Spośród wielu problemów, przed którymi stoi polski system oświatowy, do podstawowych i jednocześnie najbardziej złożonych należą zagadnienia roli i miejsca współczesnych mediów w procesach edukacyjnych. Złożoność tej problematyki warunkowana jest kilkoma czynnikami, przy czym do najistotniejszych zaliczam:

Po pierwsze: niezwykle tempo rozwoju samych mediów, zwłaszcza tych, które swoje funkcjonowanie opierają na technologiach informacyjnych. Sprawia on, że szkoła przestała być dla ucznia jednym z podstawowych źródeł informacji o otaczającej rzeczywistości. Za sprawą współczesnych mediów uczniowie uzyskali dostęp do wielu nowych, bardzo atrakcyjnych, pozaszkolnych źródeł informacji, do-

¹ T. Goban-Klas: *Media i komunikowanie masowe – teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Kraków 2000, s. 4.

² S. Dylak: *Edukacja medialna w szkole. O mediach, przez media, dla mediów*. [w.]: W. Strykowski (red.): *Media a Edukacja*. Poznań 1997, s. 468.

³ M. Wrońska: *Czy mass media to konstytutywny element kreowania obrazu polskiej edukacji*. [w.]: W. Skrzydlewski (red.): *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy*. Poznań 2004, s. 414.

⁴ N. Postman. *Technopol. Triumf techniki nad kulturą*. Warszawa 1995, s. 13

stępných w dowolnym miejscu i czasie. W konsekwencji powstała nowa jakościowo sytuacja dla procesu kształcenia, które wymaga zarówno rozważań teoretycznych, jak i penetracji empirycznych;

Po drugie: nieprzewidywalność, w dłuższej perspektywie czasowej, kierunku i zakresu rozwoju mediów. Dokonane ustalenia szybko tracą na aktualności i wymagają ponownej weryfikacji z uwzględnieniem dokonujących się zmian. Liczba publikacji dotyczących mediów systematycznie wzrasta, co jest zrozumiałe. W opracowaniach tych poszukuje się odpowiedzi na pytania dotyczące właściwości różnych mediów, ich wad i zalet oraz potencjalnych możliwości wykorzystania w procesie kształcenia. Podejmowane są próby definiowania czynników mających wpływ na skuteczność wykorzystania różnorodnych mediów w procesie dydaktycznym – wychowawczym. Mankamentem tych opracowań – jak słusznie zauważa J. Skrzypczak¹ – pomijanie w zdecydowanej większości publikacji zagadnień związanych z poszukiwaniem odpowiedzi na pytanie «dlaczego?»; dlaczego wykorzystanie mediów w procesie kształcenia przynosi takie, a nie inne efekty. Obszar ten, w moim przekonaniu, wymaga szczególnego zainteresowania badaczy, i to zarówno w kategoriach uzasadnień teoretycznych, jak i weryfikacji empirycznych.

Po trzecie: media stały się przedmiotem zainteresowania różnych dyscyplin, a problematyka z nimi związana uzyskała status problematyki interdyscyplinarnej, co sprawia, że powstała możliwość wszechstronnej analizy tego elementu życia społecznego, a w tym ich roli w we współczesnej szkole.

Proces kształcenia² realizowany z wykorzystaniem mediów to przykład procesu komunikowania polegający na pojawianiu się wspólnych znaczeń i wynikających z nich interakcji pomiędzy nadawcą i odbiorcą dzięki użyciu systemu znaków (mowy, języka pisanego, itp.). Celem tego procesu jest wywieranie wpływu i osiąganie założonych celów poprzez wprowadzenie czynnika w postaci treści kształcenia³. W procesie tym można wyróżnić następujące elementy: a) **źródło komunikatu** – kto tworzy komunikat?; jakie są jego intencje?; b) **treść komunikatu** – co stanowi jego istotę?; c) **kanał komunikacyjny** – jak się go przekazuje?; d) **odbiorca komunikatu** – komu się przekazuje?; e) **rezultat (zmiana)** – co zamierza się uzyskać, co ma się zmieniać?⁴ Każdy proces komunikowania, w tym także proces kształcenia, realizowany jest w określonym kontekście

¹ J. Skrzypczak: *Edukacyjne funkcje mediów w perspektywie metodologicznej*. [w.]: W. Strykowski (red.) *Edukacja i Media*. Poznań 1997, s. 71.

² Pod pojęciem tym rozumiem *uporządkowany w czasie i przestrzeni ciąg zdarzeń obejmujących nauczycieli i uczniów, którego cechami są: a) celowość podejmowanych działań; b) aktywność uczestników w wyniku którego tworzą oni i rozwijają własną wiedzę; c) interakcyjność rozumiana jako wzajemne oddziaływanie między uczestnikami tego procesu*. Patrz: R. Pęczkowski: *Funkcjonowanie klas łączonych w polskim systemie edukacji*. Rzeszów 2010.

³ B.S. Bloom: *The New Direction In educational research: alterable variables*. «Phi Delta Kappa» 1980, vol. 61, No. 6, s. 382–385. Podaje za: W. Skrzydlewski: *Technologia kształcenia. Przetwarzanie informacji. Komunikowanie*. Poznań 1990, s. 64.

⁴ R. Schulz: *Procesy zmiany odnowy w oświacie*. Warszawa 1980, s. 133.

sytuacyjnym, determinowanym przez zewnętrzne czynniki w stosunku do nadawcy i odbiorcy warunki¹. Inny kontekst sytuacyjny mają treści przekazywane przez nauczyciela w toku wykładu, inne, gdy realizuje je poprzez dyskusję, jeszcze inny, gdy proces kształcenia realizowany jest w klasie jednorodnej, a zupełnie inny, gdy czyni to w klasach łączonych.

Cecha charakterystyczną procesów komunikowania jest istnienie nie tylko coraz większej liczby użytecznych i wartościowych komunikatów medialnych, ale także coraz większej ilości śmieci informacyjnych. «*Więcej informacji, mniej sensu*» – stwierdza wręcz J. Baudrillard². Zjawisko to nie ominęło procesu kształcenia. Jednym z podstawowych problemów, przed którymi staje współczesny nauczyciel, jest wybór spośród ogromnej ilości różnorodnych komunikatów medialnych, tych, które są najbardziej wartościowe i użyteczne z punktu widzenia realizowanych celów kształcenia. Oznacza to, że koniecznością staje się przyjęcie stosownych kryteriów oceny i wyboru określonych komunikatów medialnych, które umożliwią użytkownikowi efektywne ich wykorzystanie w procesach edukacyjnych. Takich kryteriów może dostarczyć, w moim przekonaniu, teoria optymalnego znaku, której podstawowe założenia przedstawiam poniżej.

W ujęciu teorii optymalnego znaku (prakseosemiotyki) podstawowym elementem procesu komunikowania jest komunikat rozumiany jako informacja sztuczna, a zarazem całościowa, tzn. tworzona po to, by służyć informowaniu³. Komunikat medialny może występować w dwóch postaciach:

- beznarzędziowym – np. w formie zdania mówionego lub gdy słuchamy zdania wypowiedzianego przez nadawcę;
- narzędziowym – np. gdy oglądamy film, telewizję czy prezentacje multimedialną⁴.

Komunikat medialny w procesie kształcenia pełni trzy podstawowe funkcje. Pierwsza z nich – poznawcza – polega na tym, że komunikat odzwierciedla rzecz *P* pod względem *W*. Druga to funkcja wychowawcza polegająca na prezentowaniu przez autora komunikatu swoich poglądów, stosunku do otaczającej rzeczywistości, formułowania norm i ocen. Istotą trzeciej funkcji – estetycznej – jest przekaz przez autora określonych wartości estetycznych⁵. Komunikat medialny jest złożonym narzędziem semiotycznym, a jego tworzywem jest różnorodna substancja, którą można określić jako materię zdolną do specyficznego oddziaływania na receptory człowieka.

Każde działanie podejmowane przez człowieka. Poza tym, że ma charakter świadomy i celowy, zmierza do szukania optymalnych dróg realizacji założonych celów. Również działania związane z projekto-

¹ R. Bander, J. Grinder, V. Satir: *Changing with Families*. Palo Alto Science and Behavior Books 1976.

² J. Baudrillard: *Mass Media Culture*. [w.]: London 1990.

³ T. Wójcik: *Prakseosemiotyka. Teoria optymalnego znaku*. Warszawa 1969, s. 59.

⁴ *Ibidem*, s. 6.

⁵ *Ibidem*, s. 52.

wanie, wykonywaniem i wykorzystywaniem komunikatów medialnych w procesie kształcenia muszą nosić znamiona czynności optymalnych. Optymalny komunikat medialny to komunikat spełniający szereg postulatów, które można ująć w trzech podstawowych grupach, a mianowicie:

- postulaty dotyczące optymalnego dostosowania komunikatu do rzeczy komunikowanej;
- postulaty dotyczące optymalnego dostosowania komunikatu do użytkownika;
- postulaty dotyczące optymalnego dostosowania komunikatu do twórcy¹.

W grupie postulatów optymalnego dostosowania komunikatu do rzeczy komunikowanej do najważniejszych zaliczyć należy postulat jednoznaczności strukturalnej lub sytuacyjnej. Jego istota polega na tworzeniu takiej jego struktury, by komunikat ten można było odnieść do jednego fragmentu rzeczywistości, i to w sposób wyraźny uwzględniający określone aspekty. Ponadto w projektowaniu, wykonywaniu i wykorzystaniu komunikatu medialnego należy uwzględnić postulat maksymalnej wierności oraz optymalnej dokładności, ze względu na zadania dla których realizacji powstał komunikat².

W obrębie postulatów optymalnego dostosowania komunikatu medialnego do użytkownika (ucznia) trzy spośród nich uważam za istotne.. Pierwszy to postulat maksymalnej dostępności komunikatu medialnego. Realizacja tego postulatu wymaga znalezienia optymalnego usytuowania komunikatu względem użytkownika, jak również uzdatnienia go do funkcjonowania. Szczególnie istotne jest to w sytuacjach wykorzystywania w procesie kształcenia komunikatów medialnych prezentowanych w różnego rodzaju prezentacjach multimedialnych. Obserwacje codziennej praktyki szkolnej wskazują, iż często brak jest równych warunków odbioru treści komunikatu, gdzie nauczyciele nie uwzględniają specyficznych warunków klasy szkolnej, a nade wszystko jej organizacji przestrzennej. Ponadto od twórcy komunikatu medialnego wymaga się szybkiego udostępniania go użytkownikowi, by uniknąć sytuacji deaktualizacji informacji zawartych w komunikacie. Jest to szczególnie ważne w świecie, gdzie ilość informacji nowych wzrasta coraz bardziej, a ich recepcja jest coraz bardziej utrudniona. Postulat drugi to postulat maksymalnej postrzegalności formy komunikatu. Postrzegalność komunikatu medialnego jest wypadkową postrzegalności jego składników elementarnych i ich zestawów. Maksymalna prostota, duże ich różnicowanie między sobą, maksymalna prostota ich zestawów – to najistotniejsze warunki, których spełnienie gwarantuje optymalną postrzegalność formy komunikatu medialnego. Postulat trzeci to maksymalna zrozumiałość komunikatu medialnego. Realizacja tego postulatu zależy od przejrzystości jego struktury, która z kolei jest determinowana obecnością w komunikacie wyłącznie elementów niezbędnych. Są one jednocześnie wystarczającymi dla odzwierciedlenia komunikowanej rzeczywistości dla określonego użytkownika i zadania.

¹ Ibidem, s. 69.

² Ibidem, s. 69.

Trzecia grupa postulatów dotyczy optymalnego dostosowania komunikatu do jego twórcy. Szczególną uwagą należy zwrócić na postulat maksymalnej łatwości tworzenia komunikatu medialnego pod względem jego treści, jak również formy, oraz postulat maksymalnie łatwej wyuczalności technologii tworzenia komunikatu.

Mam nadzieję, że przedstawiona powyżej propozycja przyczyni się do optymalizacji wykorzystania współczesnych mediów w procesie kształcenia. Mam równocześnie świadomość, iż niezbędnym krokiem są dalsze penetracje teoretyczne i empiryczne, np. w obszarze określenia kryteriów dokonywania oceny, by przedstawiony powyżej model optymalnego komunikatu medialnego uczynić kategorią mierzalną.

Among many problems that a contemporary school faces, the most important and the most complex at the same time are those concerning the role and the place of media in the education process. The complexity of this topic is determined by a few factors, among which I believe the most crucial are: the rate of media development, unpredictability of their direction and scope of in the long run and interdisciplinary manner.

More and more often the education process using media is analyzed in many communication disciplines assuming that educating and upbringing process is a special case of communication. In this study I am going to analyze an element of this process – media messages – with the use of principles of optimal sign theory (praxeosemiotic) aiming at defining basic conditions that must be fulfilled by various media messages in the aspect of their effective use in teachers' educational activities.

Key words: media, communication, media messages, the education process, contemporary school, educational activities.

Отримано: 23.09.2014

УДК 159.922.62:379.8](438)

Jan Randak

INNOVATIVE LEISURE ACTIVITIES FOR SENIORS IN THE LIGHT OF THE APPLICABLE LAW IN POLAND

The presented article performs the statistical analysis related to the aging process of the Polish society, the social and economical problems resulting from this phenomenon. At the same time it shows the initiatives, including the innovative ones, which are undertaken by the state factors and the local authorities in Czestochowa based on the operating state law and the local law relating to recreation.

Key words: law, statistical analysis, survey, recreation.

The phenomenon of aging of the population also applies to Poland. In 1980 in the total population of Poland it amounted to 13,3% of people, who were 60 years old and older. In 2013 this share was 17,8%. A more drastic phenomenon of aging of the population occurs in Czestochowa, where the number of inhabitants of Czestochowa in the age of 60 or older was 54 046 people, what constitutes 22% of the